

zápisník 1958

měsíčník pro politiku a kulturu • duben

Československo a demokracie . . .

strana 2

V zápase obrů o mocenské prvenství ve světě se hospodářsky vyspělé Československo stává neúčinnější zbraní sovětského bloku proti západním demokraciím. Vyhlášení programu "dovršení socialismu", o němž bude jednat XI. sjezd KSČ, znamená, že Kreml se rozhodl učinit z Československa praktický doklad životaschopnosti komunistické myšlenky, a tedy argument proti demokracii.

Slovensko . . .

strana 4

Ve svěrací kazajce sovětského bloku ustrnula otázka vzájemného poměru Čechů a Slováků v nemohoucnosti, která pudově poji oba národy. Venku pak se stalo pohodlným pravidlem nevšímat si jí. A přece je otázka stále živá a musíme se s ní vypořádat. Názory domova na možnosti jejího řešení jsou nutně neúplné a často unikové. Nicméně jsou zrcadlem, v němž se nám jeví stará utvrzelost a hořkost stejně jako nová naděje.

Jak se myslí doma . . .

strana 6

Hněv mladých . . .

strana 7

o němž byla řeč již minule, je především výrazem vzpoury jednotlivce proti masovým ideologiím. Projevuje se útekem k jedinečnosti, k výjimečnosti v umění, k subjektivnosti ve filosofii, k zaměření na soukromí plného, osobního života. Mladá generace chce jít sama, zkoušet sama, dívat se jiným směrem než k řečnické tribuně.

Básník tohoto čísla je Viktor Dyk, jasnozřivý a věčně platný. Básni *Improvisace večera* navazuje redakce na úvodník *Podívejme se na sebe z únorového čísla*. Průřezem Dykovy Válečné tetralogie se pak zamýšlíme nad tím, co nám velký český básník říká

V dnech nejistých . . .

strana 9

Poznámky: Něco je ve vzduchu • Egon Hostovský • Sága černohorská • Halas, Biebl, Nezval • Konference na vrcholu • Status quo • Ohňostroj v Lublani • Slavné výročí • Československo v Americe • A v Indonésii • Model v hospodářské soutěži.

Viktor Dyk

IMPROVISACE KTERÉHOŠI OŠKLIVÉHO VEČERA

*Být velký, slavný, štěstný,
tvorit, miti,*

*být bojovník či
mluvčí národa.*

*Tot' byly hvězdy, jež
v sny mládí svítí*

*v dnech kouzelných, kdy
zítřek všechno dá.*

*Tak jako tehdy
den se připozdívá,*

*zřím jako tehdy
hvězdy zářící.*

*Z těch hrdých tužeb
jediná mi zbývá:*

*bez hanby jít
pražskou ulicí.*

Československo a demokracie

Pavel Berka

To "nic", co se stalo v Československu v době maďarské revoluce a polského zvratu, ještě teď podněcuje exil k úvahám o národním charakteru. Je však třeba dávat pozor, abychom pro tuto retrospektu nepřehlédli vývoj, který je v důsledcích tragičtější a politicky zhoubnější: to, že z Československa se pomalu stává první komunistická země na světě. V Sovětech měli 40 let k tomu, aby se v podstatě dostali tam, kde je Československo za 10 let. Vyrovnanost a civilisovanost československé společnosti je daleko vhodnějším polem pro komunistický experiment. A právě pro tyto a další vlastnosti Kreml přejmne příkladem republiky špice na bolševickém kopí: být praktickým dokladem životaschopnosti komunistické myšlenky vůči světu, etablovat "socialismus", etablovat jej stůj co stůj a co nejrychleji.

Někdy je zatěžko vidět základní proudy vývoje, protože proud nemá povahu události. Události, které jako milníky označují vývoj, jsou často nevýrazné. Jednou z těchto událostí byla na příklad návštěva československé vládní a stranické delegace v Moskvě v lednu 1957, brzy po maďarské revoluci. Tam, zdá se, byly položeny základy k tomu, co krystalisuje nyní v programu XI. sjezdu KSČ, jenž se má sejít 18. června. Tam v Moskvě bylo po dvou satelitních revolucích usneseno, jakou funkci bude mít republika: politicky, hospodářsky, mezinárodně i uvnitř komunistického bloku. Tehdejší moskevské rozhodnutí se pak v Československu projevilo zastavením liberalisace, návratem k stalinismu, utužením režimu. Byla to předehra k tomu, co vidíme teď v posledních měsících: smrt třídního boje, jímž československý režim chce likvidovat poslední bašty demokracie v národní společnosti.

Smysl tomu všemu dává opět jedna z oněch nevýrazných událostí: program, vyhlášený Novotným k nadecházejícímu XI. sjezdu strany. V krátké době režim hodlá "dovršit budování socialismu". Chce toho dosáhnout totální likvidací rolnictva na venkově, z něhož se mají stát družstevně-státní zaměstnanci; hospodářsko-policejním drcením bývalých středních vrstev ve městě; naprostým zregimentováním kulturního života v duchu marxismu-leninismu; pronikavou čistkou státního a hospodářského aparátu; vytvořením občansko-policejní sítě k zabezpečení trvalé persekuce těch, kdo se nepodvolí; novým vybičováním výrobního programu — což je právě hlavní karta, na kterou režim sází: dohnat a předejnat "nejvyspělejší kapitalistické země ve výrobě na hlavu obyvatele". Chruščev, jak známo, tvrdí, že Sověty toho docílí někdy kolem roku 1970. Praha zatím mlčí, ale její pracovní program naznačuje, že s oním momentem počítá ještě dříve.

Vše, co se dnes v komunistickém bloku děje, dává smysl. Na meziná-

ZÁPISNÍK 1958

měsíčník pro politiku a kulturu

vydavatel

UNIVERSUM PRESS CO.

Adresa:

15 Vandewater Street,
New York 38, N.Y.

Roční předplatné:

USA a Kanada: 4 dolary, v ostatních zemích 4 dolary, s leteckým doručením 7 dolarů. Předplatné adresujte na vydavatele.

Rukopisy se nevracejí. Redakce si vyhrazuje právo zkracovat text

rodním úseku je v proudu velká propagační ofensiva, jež započala sputníky, pokračuje jednostranným zastavením nukleárních zkoušek a bude pokračovat ještě dále tam, kde to bude Moskvě nejsnadnější; neboť ona má dnes iniciativu. Nemenší ofensiva hospodářské povahy je v proudu uvnitř Sovětů a Československa — i když ji není zvenčí vidět. Propagační úspěchy sputnicko-nukleární sice ohromují, ale nepřesvědčují svět. K přesvědčení je zapotřebí jiného argumentu — dosažení onoho hospodářského primátu, o němž Kreml mluví. Tomuto cíli se podřizuje vnitřní politika. V Sovětech, zdá se, volili cestu mírného uvolnění kombinovanou s motivem národní hrstosti z úspěchů. V Československu volil režim utužení spojené s rozdrncením "třídího nepřitele". Proto je v plném proudu nová vlna zatýkání a procesů, proto všemocná a neosobní autorita státu opět po statisících boří soukromí lidských osudů, proto se i vysocí byrokraté stávají opět pouhými pracovními čísly, s nimiž se strká sem a tam, proto je do života vnášena nejistota: nikdo nemá nic zaručeno, nikdo není bezpečný; pro "věc" třeba obětovat.

Nás v zahraničí ovšem nejvíce bolí to, jak se den ze dne dovídáme o nových zatýkáních, že režim mrzáčí kulturu a dělá ostudu národnímu jménu. Nepřehlédneme však jinou skutečnost: Československo se stává vedoucím, praktickým zkušenostním argumentem proti demokracii na mezinárodní scéně. Československý socialismus a komunismus má dokázat — hlavně zemím Asie a Afriky — že cesta demokracie je cesta pomalá, zastaralá, neúčinná. Že demokracie je, jak říkají, "buržoasní veteš, kterou udržují při životě magnáti, aby se měli dobře". Že jakmile se kapitalisté zničí, vše jde jako na drátku a v krátké době lze předhnotit i tu hospodářskou mašinerii, kterou Západ vydává za klíč k ekonomickým zázrakům. Zkrátka: československý "příklad" se stává komunistickým argumentem číslo jedna, zjednodušeně bychom mohli říci: dnešní ČSR versus demokracie.

Ač stojíme na opačném pólu, tyto věci se nás národně dotýkají stejně bezprostředně jako lidu doma. V něm i v nás je klíč k tomu, jak věci dopadnou. Režim totiž nemůže "dovršit socialismus" bez občanstva. Dialektika režimní posice je v tom, že nebude-li občanstvo chtít, musí být nuceno nátlakem a terorem, ale je-li teror doma, nelze provádět úspěšnou koexistenci se světem, protože svět má dnes možnost na místě vidět, co se děje.

Tady je snad naše úloha, využít koexistence proti teroru. Režim má totiž řadu protichůdných zájmů. Chce dolary z krajanských návštěv, ale krajané mohou odmítnout zájezd z důvodů osobní bezpečnosti a pro persekuci lidí doma. Režimu také záleží na dobrém jménu u dělnických organizací na Západě. Avšak tyto organizace, náležitě poučeny, mohou při návštěvě republiky zjistit velmi nepříjemné skutečnosti, jež se dějí v zájmu "dovršení socialismu". Podobně spisovatelé, podobně jiní. Při trošce přemýšlení lze z takových konfliktů sestavit pracovní program pro zahraniční akci. Je toho zapotřebí, neboť v dnešní situaci máme jakousi minimální možnost pomoci našim doma: využitím koexistenčních styků a tlakem těch, na nichž režimu záleží, přimět politbyro k zmírnění teroru. A bez něho — jak režim mimoděk doznává — nelze "socialismus" dovršit.

NĚCO JE VE VZDUCHU Jako by existovalo nepřátelství mezi sovětským imperiem a jarem. Novému období po Stalinově smrti Ilja Erenburg dal jméno svou knížkou Tání. K jaru kremelské zdi pukávají a dochází k otřesům a přesunům na vedoucích pozicích. Na jaře došlo k plzeňskému i berlinskému povstání. U nás spisovatelé a studenti v dalších letech byli neklidní hlavně z jara. Soudobé vzrušení čs. komunistické kultury, vrcholící zatím událostmi kolem Nezvalovy smrti, je opět záležitost jarní. Nedávno ve Východním Německu tak tak zabránili definitivní roztržce ve stranickém vedení. Rozpor mezi Moskvou a Bělehradem je už dnes pravděpodobně hlubší a zásadnější než v roce 1948. Ani v Moskvě není jednoty. Nevypadá to, že krize odejde současně s jarem. Může v létě vrcholit. O co vlastně jde? O rozhodující srážku komunistů, přesvědčených o nutnosti liberalisace, s komunisty, kteří zahájili novou stalinisaci. Program jugoslávské komunistické ligy je vyhlášením války sovětské koncepci domácí i zahraniční politiky. Je to zásadní a teoreticky daleko přesvědčivější argument než ohřívání polivěčnicka stalinismu nebo Chruščevův oportunismus při budování osobní posice a slepování roztrženeho imperia. Vývoj se vrací tam, kde začal: program demokratického socialismu byl narušen Leninem a jeho potřebou diktatury, násilí, etatisace, tajné policie a Rudé armády. Po trpce zaplacené zkušenosti už i v myslích většiny komunistů tento program násilí byl ztracen, protože se neosvědčil, protože nevedl k socialismu, ale na pokraj třetí světové války. Pokus o restalinisaci nutně vydráždil síly destalinisace a desatelsace. Polsko může být zkušeným kamenem tohoto nového střetnutí. Gomulka ustoupil před novým náporem Moskvy upevnit řady východoevropského protektorátu Sovětů, kolik krůčků zpět může však ještě udělat?

Chruščevovi se nepodařilo odstranit rozpory, nepodařilo se mu ani dosáhnout zdání hladkého povrchu. Spor trvá, spor mezi reformátory a dogmatiky. Není jej možno sprovodit se světa. Komunismus sedí na dvou židlích. Na dogmatické a na revisionistické. Typickými příklady pro to jsou dva nepohodlně usazení: Chruščev a Gomulka. Konflikt si žádá řešení a narůstá.

Dáváme pozor. Něco je ve vzduchu.

SLOVENSKO

Ivan Zvěřina

Čtrnáctého března letošního roku se téměř podařilo několika vytrvalým a cílevědomým jednotlivcům uspořádat vzpomínkovou oslavu výročí samostatného slovenského státu pod záštitou města New Yorku a jeho pana starosty. Celá věc byla předem ohlášena tisku publikačním odborem starostovy kanceláře a tak se vlastně stalo, že slavnost se nekonala. I průměrného amerického novináře napadlo, že tady něco neklape. Pamatoval se dobře na "mezinárodní incident", kdy před rokem pan starosta odmítl přijmout na radnici panovníka Saudské Arábie, protože je symbolem feudálního zřízení na Středním východě. Bylo mu divné, že najednou by byl přijal záštitu nad oslavou výročí data, které v informované americké veřejnosti je zaznamenáno jako den konečného rozpadu nadějně demokratické ve střední Evropě. I ten nejvytrvalejší zastánce 14. března jako dne slovenské svobody se musel smířit s tím, že i po dvaceti letech myslící lidé si dobře pamatují, jak vlastně samostatný slovenský stát tehdy vznikl, za jakou cenu, a kdo měl o to největší zásluhu. Pana starostu, kterého snad omlouvá skutečnost, že měl jistě hlavu plnou současnějších problémů, poučil náležitě newyorský tisk. Na udělené dotazy redakce odpovídal starostův tajemník asi takto: Copak, pánové, nemají Slováci právo slavit výročí svého osvobození právě tak, jako každý jiný národ? Na druhý den se shodly téměř všechny noviny a nezakrývanou ironií: Až jednou dějiny dokáží, že Adolf Hitler byl zastáncem svobody, budeme oslavovat 14. března jako výročí slovenského osvobození.

"Incident" na newyorské radnici pootevřel bolavou ránu na našem politickém těle. Oživil vzpomínky

na onen truchlivý pomnichovský podzim, kdy po celém Slovensku řinčela skla výkladních skříní židovských obchodů, kdy černé vyzdobené komnaty svobodozednářské lóže v Bratislavě se ukazovaly nahým davům jako důkaz "prohnilosti" československého státu, kdy Hitlerovy rozvědky v hnědých košilích se projížděly na motorkách pod malokarpatskými vinicemi po silnicích dosud jednotného a svrchovaného státu, kdy rodiny se rozcáhly v nenávisti a hněvu, protože jedno příbuzenstvo bylo z Prahy a druhé zpod Tater.

Byla to doba, kdy celkem oprávněných původních požadavků uspořádání poměru mezi Čechy a Slováky bylo zneužito demagogy a násilně formulováno v řešení, jež nikdy nemělo morální podstatu a jehož podstata historická ztratila jednou provždy platnost porážkou nacismu.

A přece nic se neřeší tím, řekneme-li prostě, že by bylo ostudné vzpomínat na 14. březen jako na den slovenské svobody. Neodstraní se tím nic z toho, co k 14. březnu původně vedlo. Mnoho z původních požadavků řešení česko-slovenského poměru je platných i dnes — ba právě dnes — a nosíme je stále jako starý nezaplacený účet v nejzazší příhrádce náprsní tašky. Dluhujeme-li stále tento obnos — a myslím tím transakci vzájemnou, kdy Slováci dluží Čechům, právě tak jako Češi Slovákům — je to do značné míry vinou historických okolností, které jsme sami nikdy nemohli ovlivnit. Rekl-li Masaryk, že československý stát potřebuje nejméně padesát let, aby se skonstolidoval, měl jistě na mysli také poměr mezi Čechy a Slováky. Sotva se přehnal rozvratná bouře na-

cismu, přišel nový živel, zase cizí, který navenek obnovil jednotu státu. To, co je dnes, není řešení na rozumové základně, je to řešení pudové, strach, v němž Čech i Slovák svorně hrbí záda pod knutou třetí, nadnárodní veličiny. Neřeší se za jisté nic samosprávou, která musí vykonávat pokyny Moskvy, přenášené pobočkou u Pražské brány. A nic se neřeší obnovenými procesy s hlinkovými gardisty za zločiny proti lidskosti, které byly už dávno před kompetentními soudy projednávány a za které si vinníci už odpykali trest.

Je pravda, že vývoj posledních dvaceti let nedovolil, aby Češi a Slováci zasedli za jeden stůl a podívali se jeden druhému do duše. A je pravda, že pokud takovou možnost měli — doma, či v cizině — otázky bolestného problému, nebyly položeny, odpovědi nevyvoleny. Řežim doma řešil otázku jen tam, kde se mu to hodilo: výstavbou průmyslu na Slovensku. A venku se stalo zvykem, podobně jako v otázce odsunu Němců, či socialisace průmyslu, nečíst hladinu, protože je to jedna z věcí, o kterých si "národ jednou rozhodne sám". A přece je třeba, abychom si objasnili několik základních pojmů.

Nakonec tajemník pana starosty New Yorku postavil jistě otázku velmi logickou: Mají, či nemají Slováci právo — jako jiné národy — slavit den svého osvobození. Odpověď na to jistě zní, že ano. Osmaadvacátý říjen sice nepřinesl Slovákům vlastní samostatný stát, dal jim však míru svobody, kterou neznali po staletí. Dal jim státní útvar, na jehož uspořádání se doobvolně rozhodli podílet. Úplná svoboda se nikdy nezrodí přes noc, za jistých okolností není ani možná, ani žádoucí. Nechtějí-li Slováci oslavovat osmaadvacátý říjen jako počátek své státoprávní svobody, po kritické úvaze musí každý z nich uznat, že jim se začala datovat svoboda osobní, která vývojem následujících desetiletí nebyla

překonána, naopak, k níž se bude muset ještě pracně vracet.

— —

Jeden z pojmů, který je nutno si objasnit, protože už taková leta vnáší zmatek do srdcí a kalí vody porozumění, je zda Češi a Slováci jsou jeden národ, či dva. Myslím, že nemůže být mezi námi nejmenší pochyby o tom, že Slováci jsou národ v plném smyslu toho slova. Nejlepším poznávacím znamením národa je, zda chce být, zda se cítí národem. To je nakonec důležitějším projevem národnosti, než jazyk, kultura a jistý svérázný způsob života a nazírání na život. Slováci mají všechny tyto znaky.

Ujasníme-li si tento pojem, musíme jít logicky o krok dál. Jsou-li Slováci národ, proč by neměli mít právo plného sebeurčení jako každý jiný národ na světě, který se cítí národem? Odpověď na tuto otázku je složitější. Sebeurčení nemusí nutně znamenat samostatný stát, i když obvykle je to nejednoznačnější náplň tohoto slova. Válečný slovenský stát byl jakýmsi státem za každou cenu. Byl výsledkem mnoha okolností, především toho, že se nacistům hodil do "nového evropského řádu", ale také toho, že si jej Slováci sami přáli. Byl to patrně jediný možný stát za těch okolností a v tom bylo jeho neštěstí. Jeho hospodářská základna byla pochybná, ne proto, že by Slovensko nebylo mělo dost prostředků k tomu, aby uživilo tři miliony obyvatel za normálních hospodářských podmínek účelového hraničního obchodu, ale proto, že tyto normální podmínky v tehdejší obležené evropské pevnosti neexistovaly. Jeho politickou základnu odsoudili jako nemorální nikoliv nepřátelé Češi, ale celý demokratický svět. Nakonec jeho politická základna byla rozhodující. Jestliže někteří Slováci prohlašují dnes ještě 14. března za den svobody, činí tak s riskem, že ostatní svět jim to z morálních důvodů neuzná. Ano,

Slováci mají právo na sebeurčení, je však jisté, že před svědomím světa se nemohou vracet k politické základně státu, tak jak vznikl v roce 1939.

Sebeurčení národa znamená především, že smí o své existenci rozhodovat sám, neznamená to však, že smí při tom porušovat základní morální zákony, kterými se civilizovaný svět řídí. Na druhé straně — rozhodnou-li jednou Slováci, že chtějí samostatný stát, bylo by pošetilé, ale hlavně nemorální, jim v tom bránit. Říká se o Slováčích, že jsou horkokrevnější než Češi. Neznamená to, že nejsou zrovna takoví realisté. Uvědomí si zajisté, že malý samostatný stát je malým záhonem velké zahrady. Pokvete jen tehdy, jsou-li ostatní záhony stejně pečlivě udržovány. Jinak zaroste plevel. Pro příklad nemusíme chodit daleko. Dvakrát za posledních dvacet let zahubil plevel malý záhon v srdci Evropy.

Sebeurčení je také věcí rozumu, národní vyspělosti a odpovědnosti. Nadšení je nutné, nesmí však převládat, protože strhuje k nezodpovědnosti a plodí nesmysly. Řekl mi kdysi slovenský katolický kněz, jak se mu jevil válečný slovenský stát. Byl to záhon, kde rostly pěkné květiny a kolem dokola byl vysoký plot, přes který nebylo možno vidět ven. Z nudy se jezdilo vlakem do Bratislavy po Prešov. Byl to jediný způsob, jak ukojit touhu po pohybu. Když tak jel po páté, viděl, že potkává v rychlíku tytéž lidi, kteří se rozjeli, jen aby naráželi na ten plot, tu u Dunaje, tam za Tatrami.

Bylo by jisté hloupé vracet se k takovému státu jen proto, aby byl stát. Na druhé straně je, myslím, dnes už nemožné, aby se Slovensko vracelo k pražskému centralismu, který měl jistě oprávnění v prvních letech republiky, ztratil je však již dlouho před Mnichovem. Sledujeme-li, pokud to je možné, jak se na otázku česko-slovenského poměru dívají lidé doma, vidíme,

jak se opakuje názor, že její nejlepší řešení by bylo v rámci evropské federace. Myslím, že je to o názor unikový, protože z něho nevyplyvá, zda v takové federaci má být stát jeden, československý, nebo dva, český a slovenský. Pojem evropské federace se stává jakýmsi lékem na všechno, ilusorní zkratkou, kterou bychom se vyhnuli nadále dlouhé cestě k uspořádání věci mezi Čechy a Slováky. Jsou jisté základní věci, s kterými se musíme vypořádat — jako dva národy v jednom státě, zrovna tak, jako dvě rovnoprávné složky federace. Ať už bude státoprávní řešení jakékoli, budeme vždy v Evropě sobě vzájemně nejbližší, budeme se vzájemně žít nejen svými hospodářskými výrobky, ale hlavně svou kulturou. Pro Slováky budou české země vždy představovat to, co je k nim dosud nejvíce poutalo: okno na západ, most, chcete-li, v každém případě však nezatarasenu cestu k těm kulturním statkům, na něž Slováci jsou zaměřeni.

Jednou z největších chyb, které bychom se mohli dopustit, by bylo přehlížet otázku poměru mezi Čechy a Slováky jako neexistující anebo považovat ji za něco, co čas sám vyléčí. Z názorů lidí doma lze pozorovat, že mladí Češi a Slováci mají k sobě příznivější postoj, než jejich otcové. To je potěšitelné, není to však nic víc, než předpoklad řešení, nikoli řešení samo. Vývoj událostí doma současně prozrazuje, že otázku česko-slovenského poměru neléčí ani čas, ani komunistický karabáč. Režim mluví o nových "separatistických" tendencích a mrzí ho hlavně ty, které se projevují v komunistické straně samé. Separatismus je nehezké slovo. Uráží Slováky, protože se jím naznačuje jakási forma zločinu, zraňuje Čechy, protože v něm vidí nevďek mladšího bratra vůči staršímu. Ostraníme je ze slovníku a z života jedině vzájemnou důvěrou a hlavně účtů rovného k rovnému. Tak vy-zbrojení dejme, ne se separatisty, se Slováky.

JAK SE MYSLÍ DOMA

Otázka poměru Čechů a Slováků, a jak jej upravit státní formou, je stále živá. Jsou mnozí, doma i zde mezi námi, kteří se domnívají, že tento problém byl už jednou provždy vyřešen, a dívají se na každého, kdo jej považuje za dosud nevyřešený, jako na nebezpečného štváče. Jiní pak jej prostě ignorují: to, co nevidí, je nepálí. V mnichovské krizi jsme viděli nejlépe, jak slabý byl právě tento článek našeho státního řetězu, jak se přímo nabízel nepříteli, který jeho slabosti šikovně využil. Jak je otázka poměru Čechů a Slováků živá, vidíme z toho, že se o něm doma přemýšlí. I když tyto názory nevedou k přesným závěrům, jsou přece částečným zrcadlem, na němž se nám jeví vedle sebe stará utvrzelost a horkost, i nové tóny naděje.

• Mladý horník z Čech: "Rozpory mezi Čechy a Slováky se vyrovnávají a existují jen mezi starší generací, která má v dobré paměti Hlinku, Tísa a jejich separatistické snahy. Vzájemná výměna pracovních sil mezi Slovenskem a historickými zeměmi, výstavba průmyslu na Slovensku a společná vojenská služba způsobily, že se názorové rozdíly mezi oběma národnostmi urovnaly. Dokonce se zvyšuje i počet smíšených česko-slovenských manželství. Mladí Slovinci v mnohých případech, kde je to nutné, vyvracejí separatistické názory starších. Během pěti let nebude tento problém vůbec existovat. Již dnes přijímají Slovinci tak z osmdesáti procent společné soužití s Čechy v Československé republice na základě rovnoprávnosti za samostatnosti."

• Český lékař: "Ponechání sami sobě, Češi a Slovinci mohou společně žít — a bez vážných rozporů — společně pracovat a společně vytvářet jednotný stát."

• Slovenský učitel, 30ti letý: "Je velké napětí mezi Čechy a Slováky a ich vzťahom chýba akákoľvek srdečnosť. Väčšina ľudí na Slovensku je toho názoru, že ich situácia sa nezlepší, lebo Češi nemôžu už ďalej ustupovať — ďalšie ústupky by vyvolali ďalšie požiadavky a nakoniec rozdelenie Československa. Z ľudí, ktorých na

Slovensku nenávidia, prvý tajomník KSS Bacilek je na prvom mieste. Na Čechov na vedúcich miestach strany a vo vládných úradoch sa pozerajú s tou istou nenávisťou, ako na českých technických úradníkov zamestnaných na Slovensku. Autonómia slovenských úradov je iba na papieri. Povedzme, že Slovák chce cestovať do cudziny. Podľa platných pasových predpisov musí zažiadať na príslušných slovenských úradoch o povolenie, ale konečné rozhodnutie musí prísť z Prahy. Mój priateľ dostal povolenie slovenských úradov, ale Praha mu žiadosť zamietla."

• Slovenský študent: "Trvám na zásade Československej republiky. Viem, že slovenská samostatnosť nie je možná z hospodárskych dôvodov. Za slobodného štátu podporovali Slovensko Nemci a konjunktúra rokov 1939-44 nemožno považovať za dôkaz možnosti samostatného Slovenska. Som presvedčený, že po oslobodení Československa Češi a Slovinci sa dohodnú tak, že budú spokojné obidva národy."

• Čeští uprchlíci: "Slovenští anti-komunisté prozatím odsunuli slovenskou otázku do pozadí na dobu, kdy bude opět aktuální myslit na budoucí uspořádání vztahů mezi Čechy a Slováky. Poměr mezi Čechy a Slováky se dnes neliší příliš od situace v letech 1945-1948, ale postrádá tehdejší aktuálnosti. My-

šlenka nějakého federativního řešení nachází i na Slovensku svoje stoupence. Její zastánci se domnívají, že takové řešení by bylo nejlepším východiskem a že by jím československá otázka mohla být vyřešena v rámci celkového evropského uspořádání, aniž by došlo k nějakým hlubším otřesům v československém vztahu. Mnozí se domnívají, že k podobnému řešení by se u nás bylo došlo cestou pokojného vývoje, kdyby jej byl komunistický puč násilně nepřerušil. Dokonce i ti slovenští anti-komunisté, kteří dosud žijí v zajetí fanatického nacionalismu, docházejí k názoru, že za dané situace by bylo nesmyslem trvat na samostatném slovenském státu. I oni jsou nakloněni ke spolupráci, jejímž cílem by byl nějaký větší evropský celek na federalistickém podkladě.

• Mladý uprchlík z Čech: "Češi se nemají se Slováky rádi. Myslím si však, že by Slovinci, kdyby se změnil režim, mohli žít s Čechy dohromady, kdyby je Češi nechali žít si po svém."

• Slovenský uprchlík, 25 l.: "Musím povedať, že som sa nikdy za svojho pobytu v Čechách a medzi Čechmi nestretol s nijakou zjavnou nenávisťou voči Slovákom. Sám som bol dokonca obľúbený — možno však len preto, že som dobre varil. Snáď si staršia generácia Čechov a Slovákov ešte dnes nerozumie. Ale mladší ľudia sa nedajú strhnúť k národnostným hádkam. Keď sa volil po Zápotockom nový prezident, síce som počul niekoľko razy: 'Mne je milší Novotný ako Široký, pretože je Čech' — ale nebral som to vážne. Len na Šumave som sa stretol s antipatiou voči Slovákom. Tá však podľa môjho úsudku vychádzala z nenávisťi tamojšieho českého obyvateľstva k východoslovenským cigánom, ktorými komunisti osadili túto časť pohraničia. Dávali tam cigánov a Slovákov do jedného vreca."

• Kovář z Čech: "V případě lidového hlasování by se Slovinci roz-

hodli pro samostatný stát. Proti námitkám, že odtržení územního celku by se projevilo nepříznivě v hospodářské situaci Slovenska, Slováci poukazují na to, že uskutečnili se Spojené státy evropské, nebude důležité, zda se členem stane Československo nebo Čechy a Slovensko."

• Slovenský úředník: "Češi by měli hospodářit' na svojom a Slováci tiež. Najideálnejšie riešenie štátnej otázky Čechov a Slovákov by bolo vo Spojených štátoch európskych, ktoré by mali taký základ ako USA."

• Dělník z Čech: "Československo by se mělo po osvobození vrátit do stavu před rokem 1939, tedy i s Podkarpatskou Rusí. Slováci a Rusíni budou mít na vůli, zda chtějí žít ve federaci nebo s větší autonomií."

• Dělník z Čech: "V Československu je velmi populární myšlenka Spojených států evropských. Taková evropská federace by vyřešila i otázku Slovenska, protože Slováci touží po větší samostatnosti, než měli v rámci ČSR."

• Návštěvnicka z Čech ve Vídni: "I když si myslím, že Slováci mají spíše povahu na to, začít revoluci, nic neudělají, protože je jich málo. Ale nám by skočili do zad, jen aby nám uškodili. Tak k čemu by revoluce vedla?"

• Mechanik z Čech: "Vhodnou příští státní formou by byla federace Čechů a Slováků ve státě, který by byl členem Spojených národů evropských. Slovákům však musí být dána příležitost k neodvislému rozhodnutí. Nepochybují, že by se rozhodli pro federaci."

• Návštěvník z Čech: "Slovenská separatistická hlášení nejsou vůbec rušena. Je to snad proto, aby se lidé doma domnívali, že pádem komunistů končí také existence Československa a že západní mocnosti

a emigrace jsou v jedné řadě se separatisty a fašisty."

• Slovenský vystěhovalc: "V zájmu trvalé bezpečnosti sa Slovensko musí po oslobodení spojiť s inými zemami a utvoriť európsku federáciu. Väčšina Slovákov by bola proti utvoreniu novej ČSR."

• Návštěvnicka z Prahy: "Slovensko je v celku separatistické, ale nikoliv v předválečném politickém smyslu. Co nazývám separatismem, nekryje se nikterak s vypjatým slovenským nacionalismem, šovinismem, antičechismem, ani vždy s katolicismem a pravicovými názory. Je to separatismus vyššího stupně, úsilí o skutečnou autonomii v širším celku, v dohodě s Čechy."

• Slovenský inženýr: "Nepriateľstvo voči Čechom stále trvá. Sú tu vážne dôvody. Keď roku 1956 usporiadal Čedok výpravy do ľudovo-demokratických zemí, zo 400

miest 360 bolo obsadených Čechmi. Z ostatných 40 Česi usadení na Slovensku dostali 26. I za maďarského povstania sa prejavila nedôvera voči Čechom. Panoval názor, že Češi chcú, aby Slováci následovali maďarského príkladu a aby Praha potom mohla zakročiť a ešte upevniť svoju vládu nad Slovákami."

• Ženy z Čech: "Koho měli volit: o Širokém se říká, že sám ani neví, je-li Slovák nebo Maďar a nelíbí se nikomu. Kdyby se byl stal prezidentem? Slováci by toho využili a vydírali by nás ještě víc. Už dnes se investuje do Slovenska tolik, že nad tím zůstává rozum stát. Ti Slováci to s námi dovedou! Pořád si něco vymáhají a až jim za naše peníze pořádně vybudujeme průmysl, postavíme dráhy a silnice, školy, nemocnice a sanatoria — tak se od nás odtrhnou."

Hněv mladých - II

Helena Koldová

V Rusku, v Evropě i v Americe se množí příznaky toho, že mládež se odklání od politiky a nachází svůj zájem jinde. Je to úkaz, společný oběma protichůdným politickým táborům. Narodili jsme se do doby, v níž si masová politická hnutí uložila za úkol dát lidstvu nový, lepší řád. Nejdříve nacismus a pak komunismus v teorii u nás hlásaly a slibovaly, že se lidem bude dařit lépe, individuálně i kolektivně. Pak to prováděly nebo provádějí v praxi. V obou případech jsme si všimli rozporu mezi ideologií a skutečností.

Závěrem naší životní zkušenosti bylo tedy zatím toto: dvě obsažené ideologie slovem zaručily lepší život lidstvu a skutkem zničily život milionům jednotlivců. V samé

starosti o lidstvo — at' už pojímané rasově nebo třídně — zapomněly na lidi. Myslím, že tak jsme se, my mladí, naučili nedůvěřovat ideologii, která všechno obsahuje a všechno slibuje. Snad tak přirozeně akceptujeme demokracii právě proto, že nemá doktrínu. — Z reakce proti ideologii se jistě k demokracii obrací i nová generace, vychovaná v komunismu.

Moderní doba klade důraz na množství: komunismus tak zvané bojuje za blaho mas. Průmyslová výroba je masová. Výchova je masová. Úsilí je kolektivní. Práce i odpočinek se organizují ve prospěch velkého počtu lidí najednou.

Naše reakce na masovost moderního života se projevuje sklonem k individualismu v nejružnějších for-

mách. V době masové výroby si koupíme nepravdělné sklenice, které rukama hnětlí mexický sklář. — Každá je trošku jiná, a jedna dokonce stojí nakřivo, protože nemá rovné dno. Uchylujeme se od dokonalého množství k individuální zvláštnosti.

Nevěříme na objektivní postoj, a podle toho se taky řídí náš vkus v literatuře. Kafka a Camus jsou nám blízcí, protože prezentují svůj problém v první osobě nebo z jednoho stanoviska, tedy subjektivně. Dáváme přednost detailu před všeobecností. V hudbě nás zaujme čistota jediného nástroje a jasná struktura barokní skladby, spíše než monumentální Brahms nebo Wagner v provedení šedesáticenného orchestru.

Vážíme si spontánního projevu a improvizace, protože reagujeme na ztrnutost každé oficiální linie. Je nám blízké moderní západní umění, protože je neformální, nenucené, abstraktní. Vedle toho máme také rádi ranné náboženské umění, které slučuje téměř primitivní jednoduchost formy s nesmírnou emocionální intenzitou.

V ploché, stylizované dvourozměrnosti se tu rozvíjejí dramatické momenty ze života svatých, z doby zářků a Kristova utrpení. Když se na Sassetově obraze objímají svatý Antonín a Pavel, dva poustevníci v poušti, na sklonu jejich zad je vidět, jak pevně se drží a jak hluboce k sobě v tom okamžiku lnou celými svými bytostmi, tělem i duchem. Taková síla intimního pocitu nás vzrušuje. Naproti tomu monumentální pomníky s výzvou k záchraně lidstva nám neříkají skoro nic.

Člověk přirozeně touží po životní poezii a nachází zalíbení i ve snu. Úspěch komunistické myšlenky v minulosti snad lze částečně přičíst také tomu, že pro mnoho lidí měla v sobě jakousi poezii a její konkrétní ideál byl snem. V okamžiku, kdy se stala realitou, která je v proti-

kladu se snem, odpuzuje. A protože lidská přirozenost se nezměnila, hledá svou poezii jinde, pryč od reality moderní společnosti. Nachází ji tam, kde ji nacházeli lidé před velkou vinou masových ideologií, kde ji také hledal a nacházel Dostojevský: v člověku jako jednotlivci, v lidské bytosti, která se zmitá ve své agonii narození, života, lásky, nenávisti, svědomí, nadšení, únavy a smrti. Proto je nám Dostojevský dnes tak blízký.

Teorie o společenském uspořádání se nám zdají být nadstavbou nad neprozkoumaným základem. Zdá se nám, že to zásadní v lidské existenci musíme hledat v sobě samých, v lidech kolem sebe, i v románových postavách — všeobecně tedy v jednotlivcích a nikoli v zástupcích. Odtud také velký zájem o psychologii, snad na úkor sociologie.

Organisované politické úsilí našich předchůdců s jejich tabory lidu nás zklamalo. Slibili svobodu člověku a nedodali, protože ji nelze dát shora. Jde nám především o to začít zdola, od člověka.

Žijeme v době, kdy jeden člověk může zničit svět; a přitom je prakticky nemožné mít účast na tak důležitém rozhodnutí. Proto se orientujeme tam, kde naše kontrola může být účinná — k sobě samým.

Bylo to paradoxní chtít na individualistech světa, aby se spojili. Ale věřím, že kdyby se rozvinuly přirozené tendence v lidské povaze, o kterých jsme teď mluvili, odpady by některé problémy, které bývají řešeny politicky nebo válkou. Kdyby odpor k ideologii zaplavil celou mladou generaci jako velká vina, a kdyby postupně všichni lidé pochopili, že to hlavní v lidské existenci není strana, peníze, sláva, ani moc, nýbrž láska, děti, přátelství, naděje, i utrpení a osobní obět' — pak by zmizel důvod k zásadnímu konfliktu o bytí a nebytí pro politický názor. Být především

člověkem — to je přece společné všem lidem bez výjimky.

Mnozí jistě namítnou, že je nerealistické předpokládat, že se člověk najednou přestane zajímat o moc, peníze a slávu, když pro ně zatím byl často ochoten obětovat všechno. Ale přítomnost a budoucnost se liší od minulosti tím, že připouští možnost násilné smrti pro všechny lidi najednou. Toto vědomí samo o sobě může změnit celé nazírání na smysl života.

To málo, co víme o novém románu Borise Pasternaka, nám jen potvrzuje, že ruský autor, který je nám geograficky tak vzdálen a žije v úplně jiném politickém prostředí, je nám velmi blízký tím, jak hodnotí různé aspekty lidské existence: jak negativně reaguje na neosobní byrokracii, vzdálenou životu; jak se těší svobodou ducha; jak harmonicky splývá s přírodou; jak miluje lásku; jak přijímá obět'. Věříme, že Pasternak je jedním z mluvčích široké vlny našeho způsobu myšlení.

Ještě odpověď těm, kteří náš způsob myšlení pokládají za únik od skutečnosti. Copak je na světě skutečnější skutečnost, nežli právě lidské dilemma každého z nás? Neutíkáme přece od tlaku společnosti k něčemu lehkému, jednoduchému, růžovému. Člověk se svou přemírou problémů, rozporů, váhání, strachu, zklamání, a taky elánu, víry, uskutečněných a neuskutečněných snů — to přece není prostředí pro únik. Spíše v tom vidíme to hlavní, zásadní, důležité.

A nakonec konstatování: ty tak zvané sklony mladé generace nejsou ničím novým ani originálním. Podobné úvahy nacházíme u autorů před sto i dvěma tisíci lety. Jestliže se k nim dnes vracíme, je to z reakce na dobu předcházející naší generaci, která zdírazňovala blahodavou a v jeho zájmu přiskřípla jednotlivce. Pohybovali jsme se v zástupcích. Chceme teď jít sami a podívat se jiným směrem než k řečnické tribuně.

"V dnech nejistých..."

Ivan Herben

Exulant, který v letošním sychravém podjaří čte v Novém Yorku znovu "Válečnou tetralogii" Viktora Dyka, nechce a nemůže ani věřit literárním dějinám. Zdá se mu, že roku 1931 neumřela básníka na věky "devátá vlna" Jaderského moře, ale že Viktor Dyk žije mezi námi. Že řadu těch básní napsal nikoli za první světové války, ale dnes, mezi námi, uprostřed války studené. Hle, jak na příklad aktuálně komentuje pokusy a hokusy s "konferencí na vrcholu", od které si Chruščev slibuje uznání "statu quo" za železnou oponou, ne-li víc. Jakoby Viktor Dyk četl zprávu "Christian Science Monitor" o tajné korespondenci Eisenhowerově s Chruščevem a náznaky, že status quo ve Střední Evropě má být jednou ze směnných hodnot mezi sváříci se velmocemi:

STATUS QUO

Tot' pohádka, již naslouchaly děti
za říjnového večera.
Ji diplomati znali vyprávěti,
a čouhala z ní přišera.

Obrazy smutné přicházely z dálky,
obrazy pestré, mihavé;
na obzoru se rýsovaly války,
světové války krvavé.

Status quo název pohádky byl oné,
jež páchla vůní hřbitova.
Svět otřásá se a svět v krvi tone,
však status quo se zachová.

Vlas nezkrvívá se na sultána hlavě,
píď' pudy vzít mu nedají.
Vichřice bouří v ponuré své slávě.
Než status quo se uhájí.

Tot' pohádka, již znaly vyprávěti
rty diplomatů zkušené.

Tot' pohádka, již naslouchaly děti
bázlivě vzrušené.

III.

A zem je krásná. Status quo je pro ni.
Nezmizí, jako všechno tu.
A zem je krásná. Jenom hlavu kloní.
Ni k smrti, ani k životu.

A zem je krásná. Vše by mohla mít.
Výše i tůně bezedné.
Jas neustálý. Hrdé slavné žití.
Než ona ruky nezvedne.

Národy rostou. Říše, ty se tvoří,
a říše, ty se rozpadnou.
A zem je krásná, třeba v cizím moři
a s letargií záhadnou.

Zem krásná je. A pohádky jí sluší,
jež všude jinde odbyli.
Status quo, heslo malé malých duší,
a politika z idylly . . .

A v dnech, kdy všechno víří a se mění,
a zvrty zít dokola,
volají všichni po sebeurčení,
jen dobrá zem ta nevolá —

Zem jediná, jež nevybočí z klidu,
kde status quo se nezvíklá.
Ten status quo, jenž značí hanbu, bídu,
jž země, běda, přivykla.

Exulant, který se zamýšlí nad Dykovými verši a jejich prorockou jasnozřivostí, dovolil si vynechat prostřední ze tří básní. Leč jedno čtyřverší musí být citováno; Viktor Dyk, jako by poučen konferencí falešných úsměvů v Ženevě, předpovídá výsledky chystané "konference na vrcholu":

Rozvanul vítr pošetlou báji,
jež všem je směšna po krátku.
A diplomati teď' se namáhají
vymyslet novou pohádku.

*Obrát' me však s Viktorem Dykem
zraký od koncertu*

kde koncertují velmocí.
Až koncertují noc a den,
přec nikdo není spokojen.
Ba, řadu máme výtek zlych:

pln koncert tónů falešných.
Těž souhra kulhá znatelně,
ledakdo hraje fortelně . . .

*Obrát' me tedy zraký od velmocí k
svému národu a sami k sobě, jak
nás k tomu nabádalo předminulé
číslo "Zápisníku". Zdá se, že za
první světové války byl Viktor Dyk
v podobném duševním rozpoložení,
v jakém je československý ezulant
po maďarské revoluci, po událostech
v Gomulkově Polsku, po nejnovější
vzpourě Titově. Patrně Viktor
Dyk byl v situaci výhodnější:
kladl otázky sám sobě — nám je
kladou s výčitkou a s nádechem
pohrdání cizinci na svobodném západě.
My máme před cizinci hájit
barvy svého praporu a vysvětlovat
či omlouvat to, co se nám u nás
doma neděje. A zatím se v duchu
ptáme s Dykem:*

V dnech nejistých, kdy kolísají říše
dnů neznající, hodiny —
v dnech nejistých, kdy v propast padá
vše
a v hory rostou nížiny,
v dnech nejistých, jež všechno dání
mohou

a také všechno odniti:
jít za svým cílem nutno pevnou nohou,
ať zvíťazí, ať umřítí!

V tom rozmachu, v tom výboji, v tom
vzpěti,

jež žasnouce tu vidíme,
já ptám se: Dnes, kdy výše touhy letí,
kam vy, o Čechy mé?

EGON HOSTOVSKÝ ukončil svou exulantskou knihu "Listy z vyhnanství" odstavcem, ve kterém čteme: "Teď" ustupte v uctívou vzdálenost, pleticháři z žurnálů a politiky, obnažte hlavy a naslouchejte vyznání posledních, kteří budou prvními". Protože se necítíme být ani pleticháři z žurnálů ani z politiky, přibližujeme se dnes k Egonu Hostovskému, abychom sobě i čtenářům připomenuli, že tento duchem jinošský a vzezením mladistvý spisovatel je už také padesátník. (23. dubna 1958.) Současně si uvědomujeme, že Egon Hostovský je dnes nejsvětovější představitel našeho duchovního a kulturního exilu. Jeho romány počtem překladů předstihly Karla Čapka i problematickou popularitu Haškova "Dobrého vojáka Švejka". Počítáme-li dobře, byly v posledních letech Hostovského romány přeloženy do patnácti jazyků. Vycházejí anglicky (pro Ameriku, Anglii a Kanadu), francouzsky, německy, italsky, dánsky, norský, švédsky, litevsky, flámsky, španělsky, portugalsky, chorvatsky, arabsky a japonsky. Jen česky nevycházejí — běžný avšak tragický osud českého spisovatele v exilu. — Egon Hostovský není ovšem mezi exulanty nováček. Byl z vlasti vyhnán už podruhé. Nicméně jeho kořeny, třebaže literární kritické podnikají sto-pařské výpravy a nacházejí vlivy Roberta Stevensona, Franze Kafky, Dostojevského a kdo ví koho ještě, jeho kořeny zůstaly v rodném Hronově, ať spisovatelův duch téká na kterékoli zeměpisné šířce a délce. Ve sborníčku studii a pozdravů k padesátce Hostovského, přichystané nakladatelstvím "Moravian Library" v Novém Yorku, vyhmatala paní Westh-Neuhardová, dánská překladatelka, toto dědičné zatížení Hostovského; pravděpodobně proto, že tato vzdělaná cizinka překládala Čapka a Zdeňka Němečka a pochopila tedy čeství v naší literatuře. Stejně tak anglický spisovatel Graham Greene rozpoznal, že "umění Hostovského není umění uprchlické. Hostovský si svůj domov a ovzduší své doby přinesl s sebou. Leč v jeho díle nenajdete zatrpklou exulantskou." Hostovský si přinesl svůj domov s sebou tak, že nás nutí, abychom "ustoupili v uctívou vzdálenost", chceme-li opakovat vyznání, kterým tento Ahasver mezi námi exulanty zakončil své "Listy z vyhnanství": "Ty, pro niž jméno vlast je slovo příliš zvětralé a jméno otčina je slovo příliš kruché, ty nepojmenovatel-

A ve druhém oddílu této básně odpovídá Viktor Dyk slovy, která si od maďarské revoluce mnohý z nás jistě myslil, ale stydl se je vyslovit u prostřeného amerického stolu a se zaručenou osobní svobodou; exulant s vědomím odpovědnosti k domovu ani dnes nezapomíná válečného a marného vzkazu generála Eliáše Edvarda Benešovi: "Nezapomínejte, že v Londýně na pohovce se revoluce dělá pohodlně!" Viktor Dyk, který žil s národem, neodloučen, a nesl za války stejné riziko jako kterýkoli z jeho čtenářů, mohl lkát i burcovat slokami, odpovídajícími na otázku: "Kam vy, o Čechy mé?"

A řeknou mi: My sníme těž, ač plaše.
A máme též své naděje.
Chťit? Nesmíme. Je musit sudba naše.
Leč snad se někdo usměje

na lid, jenž dlouho na ten úsměv čeká,
svých povinností vědomý —
po tvrdých dnech snad přijde chvilka měkká,
kdy řekne: Tebe líto mi.

Cíl léká nás. Co odvahou zvou mužnou,
nám dobrodružnost, úžas budící,
my s mošničkou svou jdeme za almužnou.
A by ji nesla, máme pravici.

Bez síly k zášti, bez síly k lásce
svě břímě vlečem. Cesta dlouhá je.
Hra hraje se a víme: My jsme v sázce!
Mdle tážeme se: kdo nás vyhraje?

Neptípravení. Bez vůle. A slabí.
S nadějí jdeme jedinou:
Že ironický osud šetří báby,
když v boji muži zahynou.

Zdá se, že Viktor Dyk vtěsnil všechno to, co se dnes děje či neděje v Československu do několika sevřených slok v cyklu "Promenáda Diogenova":

V.

Tot' optimismus: robustní a zdravý.
Jen dobré může padnouti mu v klín.
Má víru pevnou. Proto sobě praví:
je víra vše. A lhotejný je čin.

Bez házně zírá, kde se marně trudíš.
On ví, co ví a proto si jen hvízď.
Snad smutno kolem: snad i hnusno. Budiž.
Že k cíli dojde, tím je příliš jist.

A kde se bouříš, hnus kde tebe jímá,
on ví, co ví a proto vidí líp.
Cíl pouze jasný máje před očima,
kde bidáctví zřít, vidí pouze vtip.

Je škoda plýtvat hořkostí a vzdorem,
kde víra plně k spáse stačí ti.
Tot' optimismus. Velký byl by skorem.
Jen pohodlný tolik nebýt!

VI.

Tot' pesimismus. Vztekle nezavří.
Běl nevinná jej kráslí lilí.
A jeho moudrost rozšafné se krčí.
Je osud vše a éiny zabíjí.

On vidí jasně, přesně pozoruje.
Nízádnou obtíž sobě netají.
On vidí jasně: hříchy registruje.
Je osud vše. A moudří čekají,

A arsenál on naplnil si celý.
Dost zbraní, aby moh být uhájen.
Má argumenty, má své paralely.
Má cifry. Vše má. Viry nemá jen.

A přese vše, co tvoje srdce raní,
on přenáší se tónem skeptika.
Tak usmířeno jeho odřikání,
že mané ptáš se: Což se odříká?

Bývalo nějak, nějak bude přístě.

A je tak klidný, když vše dopoví.

Kdybysi prohrabal to rumoviště,
žívého nenajdeš nic pod slovy.

I když nás Viktor Dyk nevyvedl ze slepé uličky, do které nás zahánějí neodbytné otázky cizinců, dal nám odpověď na víc otázek, než bychom se odvážili sami nahlas vyslovit.

A co vic: "Válečná tetralogie" není četba skličující a beznadějná, neboť se končí sbírkou "Poslední rok", vydanou až v roce 1922 a zahrnující básně z období před státním převratem i po něm. Tam už zní Dyk tóny jásavými. Verše jsou plny víry v budoucnost — a jako bychom mezi řádky cítili, že se básník omlouvá národu za příkré soudy, psané "v dnech nejistých". Národ se nakonec zvedl, doma se chopil zbraní slabého, pasivní resistance, sabotáže, v zahraničí pak vyrostly legie.

"Kokardy, jásot, na prapuru prapor.
Srdce se v dálku rozletí.
Jak je to krásné překonat zápor
a být, růsti, stavět!"

Tak může Viktor Dyk rozjásat své sloky, zprvu hořké pelyňkem pochybností a zklamání. Ostatně ani v dobách nejtemnějších nepřestal věřit v genia svého národa.

To je ta vyvolená země,
to je ten vyvolený luh.
Hovoří s nebem vrchů téně,
z hořících keřů mluví Bůh.

To je ta země vyvolená,
myšlenky věčné věčná stráž.
V té zemi žije kdesi žena,
ze které vzejde Mesiaš.

Tot' starý průkopník je lidství,
jenž z kalu, rmutu zvedne vyš,

To je ta země mučednictví.
Den její cti však uvidíš.

V té půdě rychle vzroste sémě,
dějinnou sudbou zaseté.
To je ta vyvolená země,
kde květ dob lepších vykvete.

Je nutno staré rány zahojit.
A rány ty se zahojí.
Je nutno rozdělené spojit
tisíciletém po boji.

A křičí-li se v prachu po věk,
pramenů slyšte zurčení:
Nemůže zůstat malým člověk
v té svaté zemi Určení.

Ospale klímá duch. A vši
svě hlavy lidé bez slova.
Zdají se mlčet šumné lesy
a mlčet rovy hřbitova.

Zdá myšlenka se mluvit temně;
leč promluví keř hořící.
To je ta vyvolená země:
chce svoje slovo dořici!

ná, jež na nás hledíš očima lani, obláčku nad baštami hájů, pelišku plaché zvěře, úkryte vlaštovek, úkryte milenců, ty moje trápení, ženo má, mámo má — tebe jsem nezapřel, tebe jsem nezradil! Zvaltám po tobě prvotní slova, kterým jsi mě naučila, poznávám tvůj dech ve větru, barvu tvé pleti v oblouku duhy, mír tvých nocí v pocelu hvězd. Má jediná! Hlase můj, smích můj a pláči můj! Tobě jsem věrný! Ty má, ty má! Kolébko, první hračko, perníkové chaloupko, zásnubní prstýnku, záhone, růžičko, barevný ptáčku v kleci, pěšinko moje, lípo má, kříží na rozcestí, chudobko uschlá v slabikáři! Vy moje hry, mé pišťalky, praku můj, káto, kuličky! Má noci zážraků, noci pokladů, noci sva-tební! Vy ruce zapojeny v kruh, vy ruce živých, mrtvých a ještě nenarozených! Světluško, chomáčku pampelišiči-na chmýří, bludičko rákosí, daleký kou-ří! Pro vidinu tvých čtveroročních šatů ještě žiji. Pro hebkost tvého mechu, pro sladkost tvých písní, pro závat! tvého rána i soumraku, pro živou vodu tvých studánek a pramenů, pro tvá batolata, pro tvé modlitby, pro tvou pohanu, pro tvou chudobu a pro tvou přísti slávu! Tobě a jenom tobě jsem věrný!" *Hu*

SÁGA ČERNOHORSKÁ Za necelý rok se nám dostává do rukou druhá kniha Milovana Djilase. Podobně jako Nová tri-da, jeho obžaloba komunismu, která vy-šla loni v létě, i nová kniha vychází v literárním exilu, zatajena před čtenáři v Jugoslávii. Jmenuje se Besudnja Zemlja — Země bez spravedlnosti — a na rozdíl od Nové třídy neobviňuje přesně žádnou osobu, či věc, ani stranu, či sys-tém. Je spíše výčitkou době, v níž on, Djilas, vyrůstal jako černohorský jinoch, době, jež ve svém dnešním uzrání mu-sela nutně vést jeho kroky zase do ža-láře. Čtemeli tuto knihu pozorně, vidí-me, že nebylo vyhnuti. Vyrůstal upro-střed malého národa, jehož znakem vždy byla neshrbená záda a zbraň v ruce, je-ho povoláním, takřka, bít se za pravdu a právo, v tvrdé, hornaté zemi, kde z okupace se vždy rodilo povstání, z tres-tu odveta, z prolité krve msta. A přece, spravedlnosti se této zemi nikdy nedo-stalo, jen boje, nekonečného boje za ni. Besudnja zemlja — tak ji pojme-noval před více než sto lety černohor-ský vladka a národní básník Njegoš. A tak ji pojmenoval dnes Djilas v kni-ze o svém mládí, kterou dokončil ještě než putoval znova do věznic v Sremské Mitrovici. A tam, v téže cele, kterou

obýval kdysi jako komunistický rebelant za policejního režimu krále Alexandra, píše dnes — podle posledních zpráv — již starší, ale stále neshrbený Černoheř Džilas životopis vladky-básníka Njegoše.

Nová třída je pádný, ale suchopárně podaný argument proti komunismu. Džilas jako autor se ztrácí, přiznejme si, v motanici dialektické mluvy, která otupuje mozek čtenáře. Je vůbec možné, že tentýž Džilas napsal Zemi bez spravedlnosti? Vždyť jeho nová kniha je básnickým dílem v próze, černohorskou sagou plnou lidové moudrosti. Jeho jazyk je květnatý, bohatý na obrazy, jichž je schopen jen básník. Je to kniha bez politického záměru a zaměření a přece tak "politická" třeba ve statických, kde promítá tragedii rakouské okupace Černé hory za první světové války do dneška. "Připravovalo se a umíralo v mukách", píše Džilas o rakouské persekuci. A přece daleko strašnější než smrt bylo bičování vězňů mokřými provazy. Dosud nikdo Černoheř během výslechů netýral, snad jen zloděje . . . Jejich lidská důstojnost nebyla nikdy pokořena bičím. Dnes už si zvykli na to, že jini šlapou po jejich lidské hrdosti, nezměnili však svůj názor na ty, kteří tak činí."

Nebo když Rakusané po prvé večerje popravili tři bojovníky za svobodu na šibenici na kopceku za městem: "Černé stíny mrtvol na vysoké šibenici lehly na každou duši v Černé hoře. Uže tomu mnoho let a v paměti se tato šibenice stále tyčí k nebi, zatím co dole pod kopcem mlčí zbitý a ustrašený lid." Podobně promítá do dneška Džilas sám sebe. A na tom nejlépe vidíme, že Nová třída není výstředkem oportunistů, nýbrž křemem muže, který dospěl k pravdě dlouhou a tvrdou cestou a nebal se ji říci. Vzpomíná, jak mezi bojovníky proti rakouské okupaci byli také zloději, kteří ve jménu boje za svobodu drancovali. Jeden takový vůdce tlupy přišel do domku Džilasova otce s ukradeným dobytčím. Milovanovi bylo tenkrát snad šest let. "Řekli mi, že je náčelníkem. Netušil jsem, jak vážné obvinění vznášim, když jsem mu řekl: 'Aha, ukradl jsi krávu a stal ses vůdcem.' Dlouho se v našem kraji vypravovalo se smíchem, jak se malý chlapec odvážil tomuto člověku říci do očí, co vlastně je. Nerozuměl jsem tenkrát, proč má slova se považovala za znak velké udatnosti. Byl to vůdce ukradeného dobytka a patrně

nikdo neměl odvahu mu to říci. Považovalo se za dobré mravy říkat druhým jen příjemné věci, ne pravdu. Mně se zdálo, že odvážným je ten, kdo říká pravdu."

Svou autobiografii, jakýmsi výpisem z rodinné kroniky Džilasů, zaznamenal současně téměř románovým stylem bohatýrské dějiny Černé hory za posledních sto let. Neboť v této hornaté zemi, kde rodina a rod byly nejsvětější, rodinná kronika byla vždy přesným obrazem vývoje celého kraje. Myslím jediné ve Skotsku s jeho klanu lze najít obdobu Černé hory tak, jak o ní píše Džilas vlastenec a básník.

Džilas politik, bojovník za pravdu a samostatný filosof se v knize projevil vždy na konci skoro každé kapitoly. Jedním odstavcem jakoby vždy postavil nějaký problém dneška anebo se k němu vyslovil. A právě v těchto, skoro vložených odstavcích vidíme nejlépe člověka, který se rozešel s novou třídou a který věděl, že ho čeká vězení.

Na konci kapitoly, v níž popisuje, jak jeho otec, zastánce černohorské nezávislosti, na konci světové války přijímá proti svému přesvědčení místo četnického důstojníka v srbských službách, připouje Džilas, vysloužilý druh Titův, tento odstavec:

"Měnil se proud dějin a nešlo dost dobře obhřívát se u dvou ohňů. Postavena před volbu mezi přesvědčením a dobrým životem, většina lidí, a také můj otec, se rozhodla ve prospěch toho druhého. Musí to tak být? Neodmítl jsem tím něco, co bylo dáno jen člověku, dar volně myslet, to, co dělá člověka člověkem?"

A na jiném místě se táže: "Je osudem člověka, aby se stal otrokem doby, v níž žije, i když po neúnnavném snažení se dostal tak vysoko, že byl na chvíli jejím pánem?"

Džilas se stal i pánem, i otrokem své doby. A přece vítězí nad otroctvím právě svou novou knihou. (Výšlo v nakladatelství Hareourt Brace and Company v New Yorku, 23. dubna, pod názvem "Land Without Justice".)

"Starověké otroctví proniklo celým životem a všemi složkami společnosti včetně rodiny. Podobně je tomu dnes s totalitou a monopolem vládnoucí třídy komunistického systému."

M. Džilas v *Nové třídě*.

HALAS, BIEBL, NEZVAL . . . Komunističtí básníci umírají rozčarování. Konstantin Biebl se zabil, když na něj dotírali prověřkou a tajnou policií. Okolnosti smrti Vítězslava Nezvala jsou stejně záhadné a posmrtné projevy jeho přátel stejné výmluvné svými náznaky jako byly po smrti Bieblův, dokud ještě pravda nebyla oficiálně doznána. Literární noviny vydaly přímo manifestační číslo: básník proti režimu, poesie života proti dogmatu mrtvé litery, pravda proti lži, svoboda umělecké tvorby proti posluhování státu. To, co teď uvedeme, je vědomé jenom domněnka, jenom možnost, jenom detektivní rekonstrukce skutečných událostí z jednotlivých útržků z projevů básnickových přátel na rozloučenou. Prokládáme ovšem my.

"Svaz československých spisovatelů oznamuje, že dne 6. dubna 1958, krátce před půlnocí, zemřel náhle ve svém pražském bytě národní umělec Vítězslav Nezval."

"O velikonocím pondělí . . . před půlnocí náhle skončil V. N. . . ." (Václav Kopecký u rakve) "Žádná bolest už nerozervala Tvého srdce a žádný nepřítel už neproklínal k Tvému přibýtku." (Vilém Závada nad rakví) "Jeho náhlý skon odpovídá zblásklému kursu epochy." (Alexander Matuška) "Soudruh Zápotocký . . . oceňoval jeho upřímnost, otevřenost a dravou zásadovost bojovnost. Říkal, že Nezval je stále revolucionářem, stále chce něco nového . . ." (Václav Kopecký) "Naposledy jsem ho potkal v sobotu na Hradčanech. Právím mu . . . bez konvenční fráze: 'Ty skvěle vypadáš!' Slávek se jen poněkud zachmuřil a odpověděl: 'Ale dobře mi není.' . . . Znovu jen opakuji, jak si mám zaříditi život, abych se dožil dlouhého věku. A druhého dne ten otěs. Nezval zemřel." (Jiří Mařánek) "Nečisti duchové se ho báli jako pes vosy. Byl zraňován nespravedlivostí tak, že v bezprostředním hnutí mysli kácel vše kolem sebe jako tank." (František Raclík) "Dovedl jako tank prorazit frontu protivníků v zápase o moderní umění . . . Nebylo muže ani ženy, kteří by v prověrce loučení mohli říci křivé slovo o jeho stranické příslušnosti k životu . . . Vědomý si toho, že z formulace pravdy není pro básníka odvolání, . . . necouval. Měl odvahu krásného slova a odvahu krásného činu . . . rozčilen okázalou hloupostí postal proti literárním donašečům a příkynům nerozumů . . . ukázal na centrum choroby — rakovinu charakteru a zistnou zbabělost malých, malorysých a ma-

lověrných." (Adolf Hoffmeister) "Čtyři dny před smrtí strávili jsme s ním celé odpoledne v Klubu spisovatelů. (Jan Pilař) "Bojoval za naše právo dělat uměleckou práci po svém . . . S tak velkolepou bezohledností nedovedeme za svůj názor bojovat nikdo." (Jiří Trnka) "Měl odvahu za všechny, kteří ji neměli. Při památce básníkův, *nedopusťme, aby-
chom pohřbili* ve čtvrtek odpoledne do nejstarší země Čech *odvahu moderních umělců.*" (Adolf Hoffmeister). — Ph

KONFERENCE NA VRCHOLU Dva krůčky nahoru a jeden krok dolů: tak nějak by se dal vystihnout horolezecký výkon světové diplomacie posledních měsíců. Z Moskvy neutuchající pršky dopisů, nejprve s Bulganinovým podpisem, nověji pak s Chruščevovým, ale vždy ze stejného pera. Z Washingtonu, Londýna a Paříže, se slušnějšími přestávkami, pečlivě koordinované odpovědi ve formě diplomatických not. Jak viktoriánský je postup západních velmocí, pochvalují si sovětsí vynálezci tak zvané otevřené, osobní diplomacie. Noty! Kdo by ještě dnes posílal noty, když můžeme sednout a napsat dopis a přísti týden další. Tak častá korespondence se pochopitelně může jen opakovat. Má tu výhodu, že západní vlády mohou vždy chvilku počkat a odpovědět na tři dopisy najednou. Jejich noty se ovšem také opakují. Každá novější obvykle po krátkém úvodu ocituje z předcházející. Už i vrchol haldy této korespondence se pomalu začíná ztrácet lidskému oku. Zato však obě strany někde dosáhly jiného vrcholu: vrcholu trpělivosti. To obvykle, když po slibné výměně zdvořilostních vět jedna z dopisujících stran vybočí z ustálených pravidel hry a zahraje vysoký míč do autu. Tak třeba si v Moskvě vzpoměl, že nebudou jednat s velvyslanci západních demokracií najednou, nýbrž odděleně. Ó, jaká to rána protokolu! A nejčastěji vytkl krev západní diplomacie, když Moskva začne hovořit o tak zvané paritě při jednání: my jsme sami a vy jste na nás tři. Tak my si přibíreme na naši stranu Československo, to bude za vaši Francii, a Polsko, za vaši Anglii. A pro dobrou míru posadíme mezi sebe tři neutrály, třeba Švédsko, Indii a Švýcarsko. Parita při jednání? Co to je za novinku, táží se diplomaté ve Whitehallu Quai d'Orsay a na Pennsylvania Avenue. A přece už téměř zapomenutý Molotov měl podobné cukání na prvních poválečných mezinárodních

konferencích v Paříži. Tenkrát nepochodil a Moskva s paritou dala pokoj skoro třináct let. Po dvou sputních se však cítí dost silna, aby s takovou nehorázností přišla znova.

Na lidi, kteří upřímně věří, že konference na vrcholu je všehojivá náplast na otevřené rány světa, horolezecké osudy zahraničních ministrů a velvyslanců musí působit strašnější než zfilomovaná dobrodružství mistra pařížských detektivů, Maigreta. A je takových lidí hodně. Ne, my nejsme přáteli vrcholu za každou cenu. Nevěříme, že postalinská zahraniční politika Sovětů doznela sechemší změny, i když někteří její představitelé si rádi na veřejnosti hrají na dobrodružné fotry nebo na uhlačené, ofrakované a věčně usměvavé diplomaty tradičního západního vystupování. Domníváme se naopak, že nová diplomatická ofensiva Moskvy je výbojnější. Je rozhodně lišáctější a proto nebezpečná. Jednou z taktik, které použila již během poslední ženevské konference, je systematicky vybičovat naděje veřejného mínění, aby po marné konferenci každý dostal kocovinu a svaloval vinu za její neúspěch na demokratický západ. Tak tomu bylo po Ženevě v Československu, kde se uměle pěstovala naděje, že západní velmoci prosadí požadavek svobodných voleb za Železnou oponou. Opojení bylo krásné, dokud trvalo. Probuzení bylo tragické. Proč to nezkusit dnes? Antonín Novotný je zasevačem nového semínka falešné naděje: prý západní delegace chystané konference na vrcholu přijdou opět s požadavkem svobodných voleb. Ale takové vměšování do svých vnitřních záležitostí Praha, za vydatné pomoci Moskvy, ovšem nikdy nepřipustí. Požadavek svobodných voleb! Jak krásná to hudba pro duši, v níž ještě nedávná dělostřelba v Budapešti zahlušila jakoukoli naději na aktivní zásah západu. A jak černá bude hloubka nové beznaděje, když v komuniké o případné konferenci na vrcholu nebude ani slovo o svobodných volbách.

Jak upřímné jsou snahy Moskvy o konferenci nejvyšších představitelů, ukázala nedávno, když vyzvala velvyslance západních demokracií, aby zahájil přípravná jednání na sovětském ministerstvu zahraničí. Velvyslanci svolili, snad přišli rychle a ochotně na sovětská očekávání. To náhle Moskva změnila taktiku — po dvou rychlých krůčcích za vrcholem udělala jeden dlouhý a pomalý krok zpět.

Andrej Gromyko si pozval velvyslance, ne najednou, ale každého zvlášť a hovořil s nimi, ne o vrcholu konferencí, ale o "vrcholu drzosti" amerického letectva, které denně létá s náloží atomových pum přes severní pól na hranici Sovětského svazu. Za takových okolností nemůžeme přece zasednout u jednoho stolu, řekl jim. Naopak, budeme protestovat u Spojených národů. Protestovali a nepochodili. Trapné. Ted' budeme muset ty dva krůčky nahoru šplhat znova a po zledovatělém povrchu.

A to je na celém jednání kolem vrcholu nejstrašnější — že tolik lidí od konference na něm ještě očekává zástraky.

STATUS QUO V souvislosti s přípravou konference "na vrcholu" se hodně přemýšlí i o tom, jaké důsledky může mít jednání pro země východní Evropy. Vyslovuje se obava, aby západní velmoci nepodlehly sovětskému tlaku a neuznaly status quo porobených národů, aby je tedy trvale "neodepsaly" jako příslušnost sovětského imperia. Ač tyto obavy jsou nepochybně na místě, stejně případná je i určitá skepse o významu takového uznání či neuznání. Především si přiznáme, že o postavení porobených zemí nerozhoduje Západ, nýbrž Sověty. Sovětská vojenská moc se sputniky a fideletními střelami je status quo; status quo je tak to, že tato sovětská moc obléhá hranice všech republik ve východní Evropě; status quo je tudíž praktická bezmocnost západních velmocí udělat cokoli na mocensko-diplomatické frontě, co by porobené země mohlo vymanit ze sféry sovětského vlivu. Rýsuje se jen jediná cesta, jež by k osvobození mohla přispět: rozleptání, podlomění a nakonec zlomení omí moci, z níž dnešní status quo vyplývá, tedy rozklad Sovětů.

Je to cesta reálná, neboť v jejím směru se za posledních deset let stalo nejvíce. Zatím co demarkační čáry zůstaly stejné, a na obou jejích stranách stojí divise v týchž uniformách, komunismus jako idea, jež ovládá východní divise, se rozpádl. Revisionismus, národní komunismus a v posledních týdnech titovští na jsou konkrétními doklady tohoto rozpadu. Odhadujeme-li vývoj správně, pak přičiněním Jugoslaviie se začíná vytvářet nové, rivalské centrum komunismu proti Moskvě, jež může strhnout mnohé elementy i země východního bloku na svou stranu. Jugoslávská cesta je dnes

cesta reformní, blíží se sociálnímu demokracismu, cesta neutralismu a pacifismu. Je-li dnes na Západě myšlenkový chaos, vyplývající z hrozby atomického zničení lidstva, je třeba této hrozby zřejmě stejně platným argumentem proti ně komunisty, aby se distancovali od sebevražedné imperialistické politiky Kremle. Je třeba přemýšlet o těchto možnostech a připouštět i takové řešení, jež se dosud jeví jako nepravděpodobné. Vůbec je příkazem doby, abychom své vlastní mysl vyvedli ze statu quo; neboť nejcharakterističtější rysem konvenčního statického myšlení je to, že nikam nevede.

—fu—

OHŇOSTROJ V LUBLANI Po třech letech živého obcování mezi satelity východní Evropy, kdy myšlenky a vzájemná kritika, psané slovo i hospodářské výrobky se z děravé svěrací kazajky stalinismu začaly vnějšně přelévát přes hranice, nastává zase mrazivé ticho. Obcování, do něhož se činně zapojila i kdysi kacířská Jugoslavie, náhle zmlklo, do ticha padly výkřiky nové roztržky. Do noci zazářil nový ohňostroj v Lublani. Sjezd komunistické ligy jugoslávské potvrdil to, co Tito naznačil loni na podzim, když jeho delegace na oslavách čtyřicátého výročí bolševické revoluce v Moskvě odmítla podepsat společné prohlášení o jednotné komunistické mezinárodní politice; Jugoslavie se nezapojí do sovětského bloku, ať už si říká tábor míru, či socialismu, či jinak. Ve chvíli, kdy se Moskva domnívala, že se jí podařilo utišit vlnu revisionismu ve všech východoevropských zemích, zazářil jugoslávský maják světem nové naděje všem těm, kdo jsou přesvědčeni o nutnosti liberalisace. Program schválený na lublaňském sjezdu je nejen revisionistický, je vyhlášením války sovětské koncepci domácí i zahraniční politiky. Je daleko důležitější než projevy, které na sjezdu pronesli Tito a ostatní členové státního a stranického triumvirátu Jugoslavie, Ranković a Kardelj. Nemluvte nám do věci, která se vás netýká, bylo Moskvě řečeno v Lublani. Je to naše strana, náš program, zavazuje jenom nás, proč se tolik obáváte, že zbloudíme s cesty socialismu. Tito mluvil o "nehoráznosti" nových sovětských pokusů převychovat jej, Ranković obvinil "velmi odpovědné osobnosti" v Moskvě, že "brousí zrezivělé zbraně stalinismu". V závěrečném projevu Tito varoval, že

"krátkozrakost a netaktnost" sovětského vedení může přivolat opět "tmu minulosti". Sovětská strana a strany jí poslušně neobeslaly lublaňský sjezd delegáty. Byly zastoupeny pouze pozorovatelé, svými vyslanci v Bělehradě, a i ti demonstrativně opustili místnost uprostřed Rankovićova projevu. Výjimkou byl vyslanec polský, který se zřejmě do břev bavil, a vyseděl to do konce.

Přeladme nyní přijímač a poslechněme si, co vlastně vyvolalo hněv Stalinových dědičů. Velmi dobře to shrnul už dva týdny před lublaňským sjezdem sovětský list "Komunist". Hněvivě reagoval na předem ohlášený program Komunistické ligy Jugoslavie a jeho hněvu okamžitě daly průchod rozhlas a tisk Moskvě věrných stran, Pražský rozhlas hbitě citoval: V programu jugoslávské strany je "mnoho thesů, které jsou ve zjevném rozporu s teorií a praxí marxismu-leninismu, s teorií a praxí světového komunistického hnutí." Komunist uvádí tyto rozpory: Jugoslávská strana zastává mylnou revisionistickou thesi, že stát je nadřídinný organizací. Odvádí tak pozornost proletariátu od historického úkolu revolučního vydobytí moci. Popírá nutnost, aby bylo nastoleno panství dělnické třídy a dokonce soudí, že v některých zemích může dělnická třída dospět k socialismu bez vlastní politické strany. Popírá tak vedoucí úlohu strany. V očích Jugoslavií není svět rozdělen na tábory kapitalistický a socialistický, to jest imperialistický útočný a mírumilovný, nýbrž na dva stejné vojensko-politické bloky. Tito odmítá účast v sovětském bloku a ze svého neutrálního postavení vznáší tázavé obvinění proti sovětskému táboru, jako proti kapitalistickému. "Zahraniční politika socialismu je tu házena do jednoho pytle se zahraniční politikou tábora imperialismu." Jugoslávský program obviňuje sovětské komunisty, že revidovali nejzávažnější poučky marxismu-leninismu, především teorii státu a práva, redukuje proletářský internacionalismus výhradně na zásadu rovnoprávnosti a nevěšování do vnitřních záležitostí a prakticky bere pod svou ochranu tak zvaný národní komunismus.

Moskvu muselo bodnout, když Tito na sjezdu, jakoby mimochodem a na důkaz své neutrality, poděkoval za americkou pomoc a zdůraznil, že byla Jugoslavií poskytnuta bez vměšování.

Daleko větší význam lublaňského sjezdu je však v tom, jak zapůsobí nová vzpoura proti Moskvě na ostatní strany východní Evropy. Ohňostroj v Lublani nebyl jen pěknou podívanou. Byl ideologickým zemětřesením, které nutně zasáhne základy stranické organizace všude tam, kde už byly vystaveny revisionistickému hlodání. V září 1956 Tito prohlásil v Pulji, že nepřestane usilovat o to, aby ve všech zemích komunistického bloku zavládl nový duch. Dnes vidíme, že nepřestal o to usilovat, ani když se zdánlivě jeho cesta k socialismu na nějaký čas přiblížila k cestě nadtakované. Varšava je typickým příkladem nervosy, kterou lublaňský program vyvolal. Polští soudruzi nevěděli honem jak se zachovat. Po dobu jugoslávského sjezdu varšavský tisk náhle přestal říkat Titovi soudruh a Jugoslavií lidová federativní republika. První reakce rozmrzelých soudruhů byla, že jim všechno Tito pokazil, že nová hráz mezi Moskvou a Bělehradem musí nutně znamenat zapojení Polska do nové štvavé kampaně proti Jugoslavií. Dokonce se začalo proslýchát, že Tito odvolá slíbenou návštěvu Polska na žádost Gomulky, který se bojí, aby si Moskva za nové situace nevyšvřelovala Titovu přítomnost ve Varšavě jako provokaci. Poláci se budou muset vypořádat s ideologickými otřesy v Lublani první. Pro Gomulku, který už dva roky chodí po provaze nad propastmi hněvu Moskvy na jedné straně a ztráty popularity u vlastního lidu na druhé, to může být kritická zkouška síly.

SOUKROMÉ PODNIKÁNÍ V POLSKU Varšavský tisk uveřejnil statistiku o tom, jak se osvědčují soukromé podniky, jejichž zřizování je nyní polskou vládou povoleno. Jde především o výrobu mužských a ženských oděvů, obuvi a podobných předmětů denní potřeby. Z uveřejněné statistiky je patrné, že více než 150.000 existujících drobných výroben podstatně zlepšilo zásobování obyvatelstva. Během necelých dvou let Gomulkova režimu bylo ve Varšavě vráceno do soukromých rukou přes 21.000 výroben a dílen. Před nedávnem byly také rozděleny státní statky, jejichž pozemky byly odevzdány soukromým zemědělcům k obhospodařování.

SLAVNÉ VÝROČÍ Sedmého dubna tohoto roku bylo tomu 80 let, co byla založena sociálně demokratická strana dělnická, aby organizovala pracující k ochraně jejich politických práv a hospodářských zájmů. Při vybojování všeobecného hlasovacího práva měla sociální demokracie velmi významnou úlohu, jakož i později při prozrazování osmihodinové pracovní doby, nemocenského a úrazového pojištění atd.

První velká pohroma přišla na čs. sociální demokracii za nacistické okupace v r. 1939, kdy byla likvidována velká část jejích vedoucích funkcionářů. Po osvobození v r. 1945 setkali jsme se pak se zcela jinou sociální demokracií. Byli vyměněni staří skutečně osvědčení funkcionáři strany slavných jmen jako Dé-
rer, Meissner, Dundr a jiní a nastoupila tak zvaná mladší garnitura, která zdaleka svými schopnostmi a rozhledem nestačila na politické úkoly, které se na stranu naválily pod dvojím tlakem mezinárodní politiky Moskvy a československých komunistů.

Teprve Brněnským sjezdem v listopadu 1947 vrátila se čs. sociální demokracie k své vlastní tradici, ale nemohla již změnit niče na porážce československé demokracie v únoru 1948. O něco později byla dokonce sama komunisty pod pláštíkem "sloučení" násilím likvidována. Znáčná část funkcionářů, kteří vybojovali úspěšný sjezd Brněnský, musila ihned po únoru 1948 odejít do politického exilu.

Všichni bývalí příslušníci této strany, žijící dnes ve svobodném světě, ožívají si u příležitosti 80ti letého výročí založení vzpomínky nejenom na její úspěchy, ale vzpomínají především s bolestí na celou řadu oněch poetických sociálních demokratů doma, kteří od doby násilné likvidace strany před deseti lety trpí ve vězeních. Jsou pro celý svobodný svět jasným dokladem "politické svobody" v dnešním Československu.

F. Š.

MODEL V HOSPODÁŘSKÉ SOUTĚŽI Chruščev vyzval Ameriku k souboji na hospodářském poli a Amerika jeho výzvu přijala. Jde o zlepšení životních podmínek v Sovětském svazu na úrovni Ameriky. Ale, jako obvykle, ještě než souboj začal, předpovídá Chruščev, že jej Sověty vyhrají. Již to, že komunistická země

modeluje své hospodářské cíle podle národa, který zůstal věren zásadě individualistického hospodaření, dokazuje, jak závislý je komunismus v praxi na ostatním světě. Nalévá svůj roztavený kov do cizího kadlubu. Nadto je zřejmé, že výroba spotřebních statků není jediný předpoklad životní úrovně lidu. Zboží je třeba kupovat, a to znamená, že mzdy musejí být dostatečně vysoké, a že to, co výdělečně činný člověk odvádí státu, musí být únosné i úměrné množství vyrobeného zboží. V Americe jsou dnes vysoké daně, ale přesto nejširší vrstvy obyvatelstva vyhnały v posledních letech spotřebu do takové výše, že i dnešní snížení vývojového tempa se odborníkům jeví jako zabezpečení již dosaženého stupně životní úrovně. Důležité přitom je, že úspory obyvatelstva jsou velmi značné, že se nejvíce jejich pokles. To je předpoklad pro budoucí investiční vypětí, ke kterému opět dojde, jakmile se hospodářství dostane do nové rovnováhy.

V diktatuře je možno mnohého docílit rozkazem, ale ani v diktatuře nikdo ještě nedokázal, že čtyři bez čtyř je něco jiného než nula. K oně nule došli ve všech komunistických režimech šarlatané, když jim stát zkonfiskoval úspory, buď po sovětsku anulováním státních půjček anebo po československu měnovou reformou. Vše se bude znovu opakovat při násilném vypětí sovětského hospodářství v souboji s Amerikou, protože sovětská výroba není pod železnou kontrolou soutěže. Aby se Chruščev jen trochu přiblížil americké životní úrovni, musí nařídit, aby se vyrábělo bez ohledu na hospodárnost, a musí prodávat vyrobené zboží bez ohledu na svéstojné ceny. Nehospodárnost sovětské výroby je příslušná, a na tom se nemožno nic tím, co slyšíme o vyspělosti sovětské technologie v přednostním oboru jaderných zbraní.

Souboj mezi Amerikou a Sověty zaplatí nakonec sovětský dělník svými úsporami, které zase jednoho dne budou muset vyrovnat ztráty průmyslových podniků. Čím větší je vypětí výroby, tím je nehopodárnější: aby vyhrál dostihy, ve kterých si na vlastního koně vsadil nejvyšší představitel Sovětů, musí technici a praktik opustit spolehlivou půdu výrobní kalkulace a dát se na dobrodružnou pout, ve které nerozhodují vlastní možnosti, nýbrž cizí, americký model.

ČESKOSLOVENSKO V AMERICE Na jarním autosalonu v New Yorku, který bývá prohlídkou nejnovější evropské automobilové módy, se opět uvedla mladoboleslavská Škodovka jako jediný reprezentant škodovky zemi. Za její stánek hovořili dva jazyky: uhlažený americký agent, který se rozplýval chválou dvou vystavovaných modelů a zdůrazňoval, jak se mladoboleslavství nelíší v ničém od ostatních evropských autovýroben; a pán v umákaném sportovním obleku, který se představil tvrdou angličtinou jako zástupce československého ministerstva zahraničního obchodu. "Já jsem tam byl. Jsou to lidé jako my", prohlásil uhlažený šéf Continental Car Combining, jehož firma prodává Škodovky v Americe. "Víte, že naši kluci jim bombardovali továrnu ještě dva dny po skončení války?", dodal a bylo vidět, že opravdu byl v Československu. Muž v pomákaném obleku se držel stranou a usmíval se. Nevěděl, kolik stojí Škodovka v Americe, ani kolik se jich prodalo. Zato přísti rok prý uvedou na americký trh aerodynamickou Tatru. Uhlažený pán však věděl vše. Model "America" se prodává za 1.595 dolarů, sportovní model 450 za 2.195 dolarů. Prodalo se jich asi 3.000 za posledních šest měsíců a na zbytek letošního roku je "naplánováno" dalších šest tisíc. "Za tu cenu nedostanete pořádný sportovní vůz", řekl. Muž z ministerstva nevěděl, kolik by taková "America" stála doma. "To víte, je to exportní model."

A V INDONESII má Československo exportní modely jiného druhu: vojenské piloty. V tak zvané občanské válce na Sumatře, která se podle všech známek chýlí ke konci, se vládní strana napovídala mnoho o amerických zbraních a čínských pilotech, kteří prý bojují na straně povstalců. Povstalci pak hovořili o československých zbraních a ruských pilotech, kteří bojují na straně vlády. Nejnověji oznámil povstalecký režim na Sumatře jména sedmi československých pilotů, kteří vedli útok vládního letectva na Padang 17. dubna. Jsou to: Jaromír Žďárský, číslo pasu 4153/405, Karel Matějček, číslo pasu 4280/275, Jiří Šebánek, pas 3765/468, Jaromír Pokorný, pas 7709, Vladimír Michálek, pas 24102, Vladimír Němeček, pas 24101, a Rastislav Gubiš, pas 24100. Žďárský přijel prý do Indonésie jako vedoucí technické mise. Ostatní piloti jsou rovněž členy této mise a jsou ubytováni v hotelu Transepa v Džakartě.

TRAIT - CARRE DEVELOPMENT CORP.

372 ST. CATHERINE STREET WEST

SUITE 308 — MONTREAL Que.

TEL. UN 6-6814

Máte-li v úmyslu investovatí málo peněz s velkým výdělkem — obraťte se s důvěrou na naše zástupce, kteří vám rádi poradí. Investice pouhých sto dolarů stačí vám k tomu, abyste se stali majiteli vlastního domova v jedné z nejlepších částí montrealského okolí.

ZÁPISNÍK 1958

c/o UNIVERSUM PRESS CO.
15 Vandewater Street,
NEW YORK 38, N. Y. — USA

Return postage guaranteed

FUR STUDIO INC.

372 ST. CATHERINE STREET WEST

SUITE 308 — MONTREAL Que.

Výroba všech druhů kožešinových výrobků evropských i amerických stylů — Všeobecně uznávaná vedoucí firma v Montrealu — Výhodné platební podmínky na základě osobní dohody.

TEL. UN 6-6814